Rapport

Wat verwachten jongeren van de democratie?

En begrijpen jongeren en bestuurders elkaar?

i&o research

www.ioresearch.nl

Colofon

Uitgave
I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer
2021/39

Datum
januari 2021

Opdrachtgever
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Auteurs
Thomas van Hal
Peter Kanne

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

1 Inleiding 5
1.1 Aanleiding 5
1.2 Doel- en vraagstelling 5
1.3 Doelgroep van het onderzoek 6

2 Belangrijkste uitkomsten 7
3 Perceptie van democratie 10
3.1 Leefwereld 10
3.1.1 Waar maken jongeren zich druk om? 10
3.1.2 Jongeren meer bezig met Nederland dan met de eigen buurt 11
3.2 Betekenis van democratie 13
3.2.1 Jongeren willen meebeslissen 13
3.2.2 Jongeren en bestuurders zien verschillende mensen als belangrijk in de democratie 14
3.3 Wat willen jongeren zelf doen? 15
3.3.1 Jongeren willen meedoen door te kiezen 15
3.3.2 Online petitie populair 15
3.3.3 Het belang van meepraten in de democratie door jongeren 16
3.3.4 Stemmen vanaf 18 jaar? 16 jaar? Of nog jonger? 17
3.3.5 Bestuurders praten weinig met kinderen en adolescenten 18

4 Begrip tussen jongeren en bestuurders 19
4.1 Wederzijds begrip 19
4.1.1 Jongeren en bestuurders begrijpen elkaar niet zo goed 19
4.1.2 Jongeren: ‘bestuurders denken dat ze altijd gelijk hebben’ 19
4.1.3 Bestuurders: ‘jongeren hebben geen interesse’ 20
4.1.4 Bestuurders begrijpen de taal en problematiek van jongeren niet 21
4.2 Dichten van de kloof 22
4.2.1 Bestuurders moeten beter uitleggen en naar de jongeren toe 23

5 Procesmatig 24

A Onderzoeksverantwoording 27

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Nederland heeft de vernieuwende ideeën en energie van jongeren hard nodig, nu en in de toekomst. Lokaal, regionaal, landelijk en internationaal laten jongeren van zich horen en komen ze in actie voor een betere wereld. Niettemin stelde de Staatscommissie parlementair stelsel (Commissie-Remkes) in 2018 vast dat de stem van jongeren nog altijd ondervertegenwoordigd is in onze democratie. De Commissie concludeerde dat jongeren zich in onze representatieve democratie te weinig gehoord en vertegenwoordigd voelen.
De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) heeft een speerpunt gemaakt van het versterken van de positie van jongeren in de democratie.

Op zoek naar nieuwe vormen van inspraak

Samen met Number 5 Foundation (www.numberfive.community) is BZK met jongeren, jongerenorganisaties en bestuurders in gesprek over manieren waarop jongereninspraak structureler onderdeel kan worden van besluitvorming. Onder de noemer van 'Democratie & Jongeren' richt deze zoektocht zich in co-creatie met jongeren op vormen van jongereninspraak, op zowel lokaal als landelijk niveau. Uit de gesprekken blijkt dat jongeren vinden dat er niet één gewenste vorm van jongereninspraak is en dat jongeren heel anders denken over 'democratie' en 'representatie' dan de huidige bestuurders. Jongeren zien zichzelf mogelijk eerder als startpunt; niet de samenleving (en daarmee de democratie) als geheel. Om hierin de juiste keuzes te kunnen maken wil de minister meer weten over hoe jongeren democratie en inspraak zien en in hoeverre hun verwachtingen en beelden overeenkomen met die van bestuurders. Hiertoe heeft het ministerie van BZK I&O Research de opdracht gegeven om een grootschalig kwantitatief onderzoek uit te voeren onder jongeren en bestuurders.

Door middel van dit onderzoek worden bestaande noties tegen het licht gehouden om meer begrip tussen bestuurders en jongeren te creëren. Daarnaast dient het onderzoek meer licht te werpen op een (al dan niet bestaande) kloof tussen bestuurders enerzijds en jongeren anderzijds. Het zou daarmee mogelijk een nieuwe richting kunnen geven voor hoe er (in de toekomst) wordt gekeken naar een sterkere positie van jongeren in de democratie en daarmee jongereninspraak.

1.2 Doel- en vraagstelling

Het **doel van het onderzoek** is tweeledig: er is een inhoudelijk doel en een procesmatig doel. Inhoudelijk is het doel om inzicht te krijgen in de perceptie en beleving van jongeren enerzijds en bestuurders anderzijds op het thema democratie en democratische waarden, zoals inspraak, participatie en vertegenwoordiging. Hierbij wordt inzichtelijk gemaakt wat het verschil is tussen jongeren en bestuurders in hun beleving en definitie van democratie, welke democratische waarden zij belangrijk vinden en wat dit betekent voor de wijze waarop de inspraak voor jongeren moet worden georganiseerd.
Daarnaast is het onderzoeksproces een doel op zichzelf. Het onderzoek is een instrument om jongeren mee te laten praten over democratische waarden. Deelnemen aan het onderzoek vormt daarmee een indirecte vorm van participatieve democratie en dialoog met bestuurders. Hiermee draagt het onderzoek dus direct bij aan het creëren van inspraak.

De **hoofdvraag** van het onderzoek luidt als volgt:
Hoe beleven jongeren en bestuurders de manier waarop de representatieve democratie wordt vormgegeven en in hoeverre begrijpen ze elkaar hierin?

De **deelvragen** die hierbij beantwoord worden, zijn:
1 Wat betekent democratie en inspraak voor jongeren en voor bestuurders en hoe schatten bestuurders de mening van jongeren hierover in?
2 Welke democratische waarden zijn belangrijk voor jongeren en bestuurders?
3 Op wat voor manier zouden jongeren betrokken willen worden bij de democratie?
4 Hoe belangrijk vinden bestuurders jongeren in de democratie?

1.3 Doelgroep van het onderzoek

De doelgroep van het onderzoek zijn jongeren en bestuurders. Wat betreft de jongeren gaat het om jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 24 jaar. Bij de bestuurders gaat het om een brede groep van alle niveaus van besluitvormers (politici en ambtenaren) op zowel centraal als decentraal niveau.

Verantwoording

Dit onderzoek vond plaats van november 2020 tot en met januari 2021.

Jongeren
De vragenlijst voor jongeren is verspreid in het I&O Research Panel en via een open link. De vragenlijst is daarnaast onder diverse jongeren en jongerenorganisaties verspreid die betrokken zijn bij het 'Democratie & Jongeren' initiatief van het ministerie; zij hebben de vragenlijst onder hun achterban gedeeld. Er werkten in totaal 3.446 jongeren mee aan dit onderzoek. De resultaten zijn gewogen op leeftijd, sekse en opleiding.

Bestuurders
De vragenlijst voor bestuurders is verspreid onder bestuurders en ambtenaren in het I&O Panel, via het adressenbestand van Overheid in Nederland, via het Flitspanel van ICTU en via een open link. Er deden in totaal 3.681 bestuurders en ambtenaren mee aan dit onderzoek.
De resultaten zijn niet herwogen.

Zie Bijlage A voor een meer gedetailleerde verantwoording.

2 Belangrijkste uitkomsten

Dit onderzoek heeft als doel om begrip te krijgen van de perceptie van jongeren en bestuurders over de democratie en om een mogelijke kloof tussen deze percepties te belichten. Door duidelijk te maken op wat voor manier de democratie aansluit op de beleving van jongeren, ontstaat nieuw inzicht in vormen van inspraak die bij hen passen. Dit biedt mogelijkheden om jongeren en bestuurders elkaar beter te laten begrijpen.

Leefwereld van jongeren anders dan bestuurders denken

Wat betreft de leefwereld van jongeren en de perceptie hierover van bestuurders zien wij een kloof. Jongeren maken zich druk om actuele maatschappelijke onderwerpen, zoals de Amerikaanse presidentsverkiezingen (63%), corona (54%) en het klimaat (48%).
Bestuurders denken daarentegen dat jongeren zich vooral bezighouden met thema's als vrede in de wereld (91%), werk en economie (83%) en democratie en inspraak (83%).

Jongeren willen meer meebeslissen over Nederland dan bestuurders denken

Jongeren willen meer mee kunnen beslissen dan bestuurders denken. Voor bestuurders is 'meebeslissen' de belangrijkste betekenis van democratie (geldt voor 68% van hen), niet geheel verwonderlijk, dat is immers wat zij dóen. Maar ook voor de helft van de jongeren (49%) is het kunnen meebeslissen over hoe het met Nederland gaat de belangrijkste waarde van democratie. Het kunnen zeggen wat ze willen (39%) en het kunnen zijn wie ze willen (38%) is voor hen eveneens belangrijk. Pas daarna is het 'kunnen stemmen bij verkiezingen' (28%) voor hen een uitdrukking van wat democratie is.

Bestuurders denken dat jongeren vooral vrij willen zijn in wat ze willen zeggen en kunnen zijn wie ze zijn. Zij schatten de mate waarin jongeren willen meebeslissen over Nederland eigenlijk iets te laag in: 29 procent dénkt dat het voor jongeren belangrijk is, de helft van de jongeren víndt het belangrijk.

Jongeren willen vooral meedoen door te stemmen

Niet alleen wat betreft de leefwereld is er een kloof. Jongeren hechten ook meer waarde aan klassieke democratische inspraakvormen dan bestuurders denken. Hoewel 'verkiezingen' niet de belangrijkste *betekenis* van de democratie is voor jongeren, is het kunnen stemmen wel de belangrijkste *manier om mee te doen* in de democratie. Twee derde van de jongeren doet het liefst mee via verkiezingen, een derde noemt een andere vorm van kiezen – het referendum – als een belangrijke manier om mee te doen.

Bestuurders schatten dit lager in. Minder dan een kwart van hen denkt dat jongeren mee willen doen middels verkiezingen, slechts 14 procent noemt het referendum. Bijna de helft van de bestuurders denkt daarentegen dat jongeren via groepsgesprekken aan de democratie zouden willen deelnemen, maar van de jongeren noemt slechts 18 procent dit.
Jongeren staan minder open voor moderne vormen om mee te doen aan de democratie, zoals een app of sociale media dan bestuurders inschatten. De online petitie is daarentegen wel populair: maar liefst 57 procent tekende wel eens een petitie online.

Jongeren vinden wetenschappers belangrijker dan influencers

Jongeren (65%) en bestuurders (60%) zijn het erover eens dat volwassenen een belangrijke waarde hebben in de democratie. We zien dat jongeren nauwelijks democratische betekenis toekennen aan influencers (3%) en leraren (12%). Bestuurders vinden deze groepen veel belangrijker in een democratie. Wetenschappers (35%) en journalisten (23%) spelen juist voor jongeren een belangrijkere rol in de democratie dan voor bestuurders.

Jongeren en bestuurders begrijpen elkaar 'niet zo goed'

Jongeren en bestuurders zijn het er over eens dat ze elkaar 'niet zo goed' begrijpen. Ze zeggen niet dat ze elkaar 'heel goed' begrijpen, maar ook niet dat ze elkaar 'helemaal niet' begrijpen. Er is dus ruimte voor verbetering en die wil is er bij beide groepen ook.
De twee groepen wijzen echter verschillende oorzaken van het onbegrip aan. En de wil om elkaar beter te begrijpen lijkt onder jongeren groter dan onder bestuurders. Dit beeld wordt bevestigd door het feit dat bestuurders maar weinig met jongeren spreken, vooral met jongeren onder de 18 is maar weinig contact. Des te opvallender aangezien een aanzienlijk deel van de bestuurders vindt dat jongeren al op relatief lage leeftijd in staat zijn om mee te praten over de democratie: drie op tien vinden dat jongeren dat vanaf 16 zouden moeten kunnen, voor 14 procent zijn jongeren hiertoe al vanaf 12 jaar in staat.

Jongeren: 'bestuurders denken dat ze altijd gelijk hebben'
Meer dan de helft van de jongeren die vinden dat jongeren en bestuurders elkaar niet (zo) goed begrijpen vindt dat dit komt doordat bestuurders denken 'dat ze altijd gelijk hebben' (55%) en dat er sprake is van een generatiekloof (52%). Jongeren geven verder aan dat bestuurders volgens hen andere belangen hebben. Zo zegt een meisje van 20:
'Politici achten de jongeren niet als belangrijk. Tenminste, dat is het gevoel dat onder jongeren leeft.'

Bestuurders: 'jongeren hebben geen interesse'. Jongeren: 'wel interesse, maar het is te ingewikkeld'
Twee derde van de bestuurders denkt dat jongeren en bestuurders elkaar niet begrijpen omdat de problemen waar bestuurders het over hebben jongeren niet interesseren, of dat wat bestuurders doen te lang duurt. Van de jongeren zegt echter maar een derde (33%) dat jongeren geen interesse hebben in deze onderwerpen en iets minder dan een kwart van de jongeren vindt dat bestuurders te lang over hun beslissingen doen. Van de bestuurders denkt twee derde (66%) dat dit een reden is.
Er zijn maar weinig bestuurders (7%) die denken dat wat zij doen te ingewikkeld is voor jongeren, maar voor een derde (32%) van de jongeren is dit echter een voorname reden. Als andere redenen zien bestuurders vooral een verschil in leefwereld. Een bestuurder zegt hierover: *'Jongeren zitten over het algemeen in hun eigen bubbel. Dus bestuurders moeten meer in hun bubbel stappen en met ze in gesprek gaan.'*
Daarnaast benadrukken bestuurders dat jongeren vanuit een gebrek aan (levens)ervaring weinig overzicht hebben en redeneren vanuit eigen belang: *'Jongeren kijken vaak naar hun eigen probleem, bestuurders naar meerdere problemen.'*

Bestuurders en jongeren moeten naar elkaar toe en beter uitleggen

De voornaamste manier om wederzijds begrip te krijgen is voor zowel jongeren als bestuurders dat bestuurders beter moeten gaan uitleggen wat belangrijk voor ze is. De helft van de jongeren wil dat bestuurders vaker naar ze toekomen (bijvoorbeeld op school) en aan jongeren vragen wat belangrijk voor ze is.

Hiervoor zullen bestuurders nog flink gemotiveerd moeten worden. Van hen ziet slechts 12 procent de oplossing in het aan jongeren vragen wat belangrijk voor ze is en maar drie op tien denken dat de jongeren opzoeken gaat bijdragen aan een betere relatie.
De helft van de bestuurders geeft aan dat we de kenniskloof tussen jongeren en bestuurders moeten accepteren.

3 Perceptie van democratie

Om inzichtelijk te maken welke democratische waarden jongeren belangrijk vinden starten we vanuit hun leefwereld. We gaan in paragraaf 3.1 in op thema's waar jongeren zich druk om maken. Vervolgens maken we in paragraaf 3.2 de stap naar democratische waarden en belangrijke actoren in een democratie. We kijken naar de vraag wat voor jongeren en bestuurders belangrijk is. We gaan hier bovendien in op de perceptie van bestuurders: wat denken zij dat jongeren vinden? In paragraaf 3.3 maken we inzichtelijk op wat voor manier jongeren het liefst betrokken zijn bij de democratie.

3.1 Leefwereld

3.1.1 Waar maken jongeren zich druk om?

Aan jongeren is voor twaalf thema's gevraagd of zij zich hier wel of niet druk om maken. Aan bestuurders is vervolgens gevraagd van welke van deze thema's zij denken dat jongeren zich druk maken. Figuur 3.1 geeft de uitkomsten weer, hierin zijn de verschillen tussen jongeren en de perceptie van bestuurders duidelijk zichtbaar.

Jongeren maakten zich ten tijde van dit onderzoek[1] het meest druk over de Amerikaanse presidentsverkiezingen, gevolgd door corona(maatregelen), klimaatverandering, onderwijs en studiefinanciering en de liefde. Over werk en economie, en democratie, inspraak en meebeslissen maken jongeren zich het minst druk.

Jongeren maken zich drukker over actuele maatschappelijke thema's dan bestuurders inschatten. Hun perceptie is dat jongeren zich meer met democratie en inspraak, en grote wereldproblematiek bezighouden, en nog meer met klimaatverandering dan ze in werkelijkheid doen.

[1] Grotendeels uitgevoerd in november en december 2020

Figuur 3.1 - Waar maak jij je druk over?/Over welke van de volgende onderwerpen denkt u dat jongeren zich druk maken?

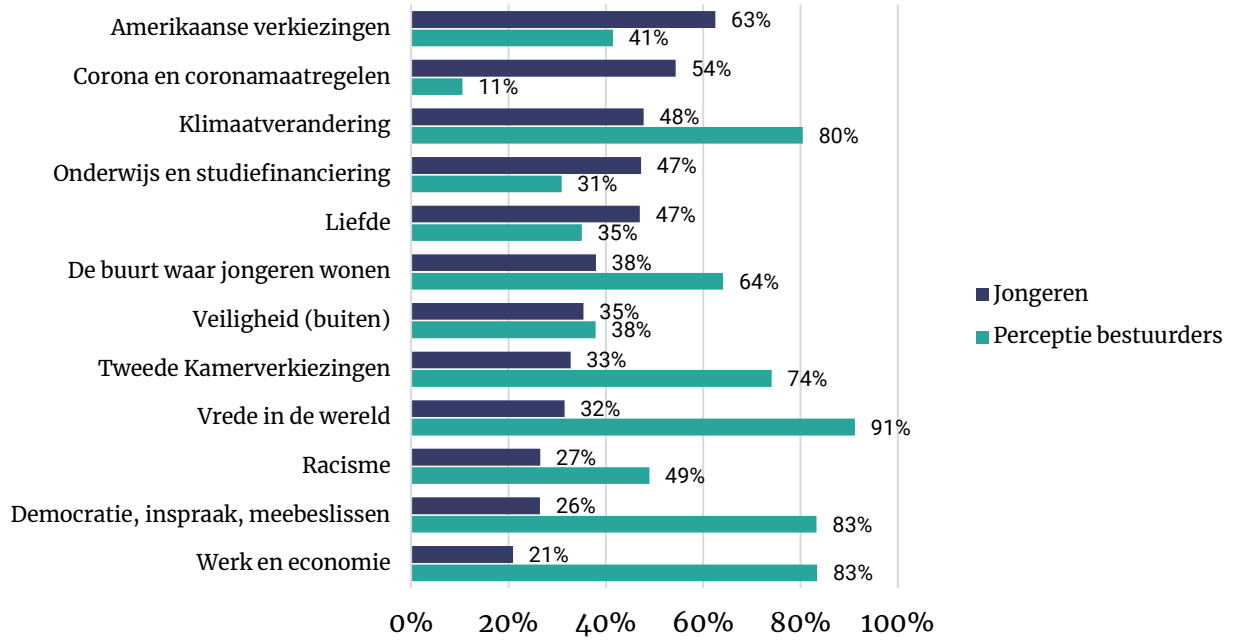

3.1.2 Jongeren meer bezig met Nederland dan met de eigen buurt

We vroegen jongeren in hoeverre ze wel eens nadenken over wat er beter kan in hun eigen buurt en in Nederland. Jongeren houden zich meer bezig met wat er op nationaal niveau beter kan, dan met hun eigen buurt. Een op drie jongeren (32%) geeft aan dat zij zich vaak bezighouden met wat in Nederland beter kan, 17 procent doet datzelfde voor de eigen buurt. Het aandeel jongeren dat *nooit* nadenkt over wat er beter kan in de buurt of omgeving is groter (28%) dan het aandeel jongeren dat hier *vaak* over nadenkt (17%).

Figuur 3.2 - Denk je wel eens na over wat er beter kan in …?

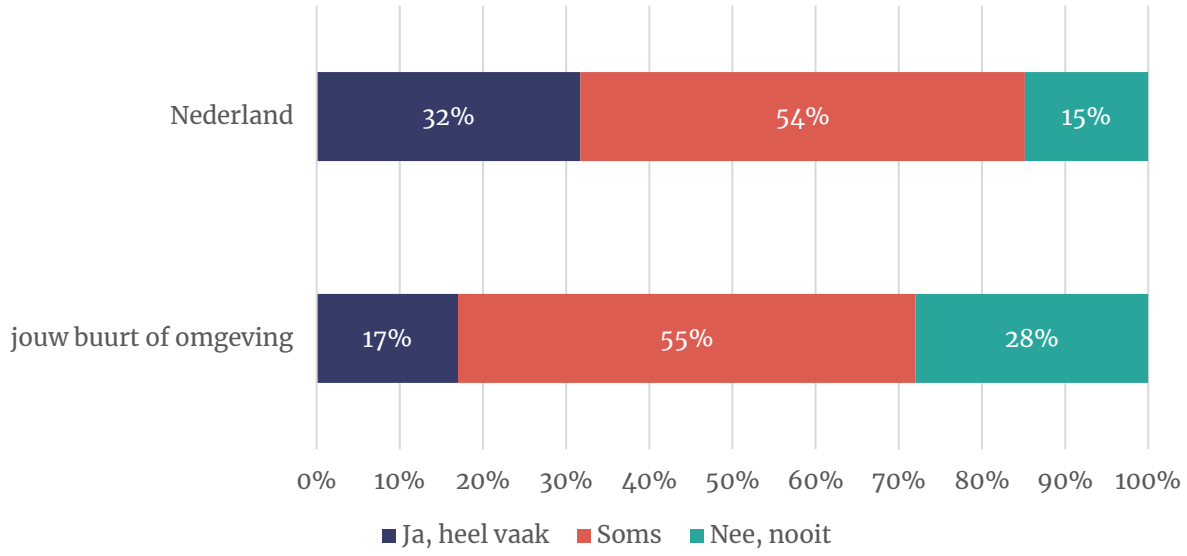

De jongste jongeren (12-18 jaar) houden zich nog minder bezig met hun buurt (14% vaak) dan 19-plussers (20% vaak). Hetzelfde patroon naar opleiding: lager opgeleide jongeren doen dat duidelijk minder dan hoger opgeleide jongeren.

Tabel 3.1 – Denk je wel eens na over wat er beter kan in jouw buurt of omgeving?

		Ja, heel vaak	Soms	Nee, nooit	Totaal
Leeftijd	12 - 18	14%	50%	36%	100%
	19 - 24	20%	59%	21%	100%
Opleiding	Laag	14%	50%	36%	100%
	Midden	21%	58%	21%	100%
	Hoog	21%	63%	16%	100%
Totaal		**17%**	**55%**	**28%**	100%

In een toelichting konden jongeren zeggen wat er dan beter kan in de buurt. Hierin zien we terug dat jongeren nadenken over veiligheid in de wijk en voorzieningen voor jongeren. Zo schrijft een meisje van 12: *'Sommige auto's rijden echt super hard terwijl ik denk "kijk eens uit hier rijden kinderen op de weg"'.* Een jongen van 15: *'Straatjongeren die zich beter moeten gedragen'.* Een jongen van 12: *'Een plek voor kinderen in de puberleeftijd om samen te chillen'.*

Een op drie jongeren (32%) houdt zich dus vaak bezig met wat in Nederland beter kan. Ook hier geldt dat naarmate jongeren ouder en hoger opgeleid zijn ze zich hier vaker mee bezighouden.

Tabel 3.2 – Denk je wel eens na over wat er beter kan in de rest van Nederland?

		Ja, heel vaak	Soms	Nee, nooit	Totaal
Leeftijd	12 - 18	23%	55%	22%	100%
	19 - 24	39%	53%	8%	100%
Opleiding	Laag	23%	55%	22%	100%
	Midden	39%	53%	9%	100%
	Hoog	45%	52%	4%	100%
Totaal		**32%**	**54%**	**15%**	100%

Uit de toelichtingen blijkt dat jongeren vinden dat landelijk zaken beter moeten met betrekking tot de thema's uit Figuur 3.1, zoals de coronamaatregelen, klimaatverandering en onderwijs. De Amerikaanse presidentsverkiezing is een thema waar veel jongeren zich druk om maken, maar dit is geen onderwerp waar ze aan denken met betrekking tot Nederland. Verder zien we dat jongeren zich bezighouden met sociale ongelijkheid in Nederland. Zo geeft een jongen van 20 aan: *'Gelijkheid op baankans, salarisgelijkheid tussen man en vrouw. Gelijkheid in zijn algemeenheid. Maar voornamelijk het aanpakken van het woonprobleem; meer sociale huur- en tussenwoningen bouwen in plaats van luxe vrijstaande huizen.'*

Daarnaast zien we dat jongeren zich in zekere mate zorgen maken over de verharding van het debat in Nederland. Een meisje van 23 schrijft: *'Dat verschillende groepen te ver van elkaar af gaan staan en elkaar niet kunnen begrijpen ongeacht of ze wel of niet het met elkaar eens zijn'.* Een jongen van 12: '*Hoe kunnen we iedereen een mening laten geven, en die ook laten uitspreken?'*

Jongeren die niet over hun buurt of Nederland nadenken konden aangeven waarom niet, voor de buurt en landelijk (zie Figuur 3.3).
Zes op tien jongeren die zich niet bezighouden met de buurt doen dat niet omdat zij vinden dat het goed gaat in de buurt. Met betrekking tot Nederland wordt dat half zo vaak genoemd (30%). Waarom denken (sommige) jongeren niet na over Nederland? Vooral omdat deze groep (die dus

kleiner is dan de groep die niet nadenkt over de buurt) nationale problematiek niet interessant vindt (40%). Er zijn nauwelijks jongeren die aangeven dat zij te weinig weten van wat er beter kan in de buurt of in Nederland.

Figuur 3.3 – Waarom denk je daar niet over na?

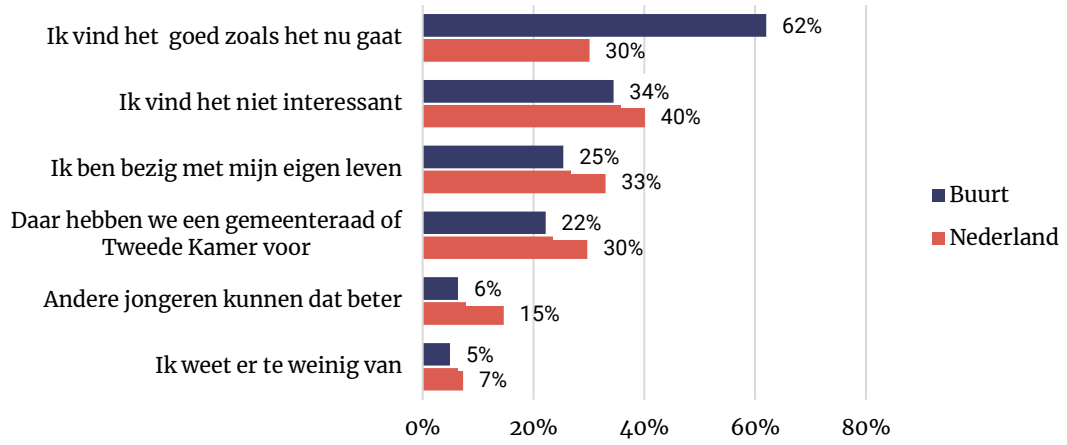

3.2 Betekenis van democratie

3.2.1 Jongeren willen meebeslissen

Wat is democratie voor jongeren? En voor bestuurders? En wat denken bestuurders hoe dat is voor jongeren?
Voor zowel jongeren (49%) als bestuurders (68%) geldt dat het kunnen meebeslissen over Nederland de belangrijkste waarde van democratie is. Voor bestuurders is dat de belangrijkste betekenis van democratie, niet geheel verwonderlijk, dat is immers wat zij dóen.
Jongeren zijn hier meer verdeeld over. Het kunnen zeggen wat ze willen (39%) en het kunnen zijn wie ze willen (38%) is voor hen eveneens belangrijk. Pas dan is het 'kunnen stemmen bij verkiezingen' voor hen een uitdrukking van wat democratie is.

Bestuurders denken dat jongeren vooral vrij willen zijn in wat ze willen zeggen en kunnen zijn wie ze zijn. Zij schatten de mate waarin jongeren willen kunnen meebeslissen over Nederland eigenlijk iets te laag in (29% dénkt dat het voor jongeren belangrijk is, 49% van de jongeren víndt het belangrijk).

Figuur 3.4 – Wat is democratie voor jongeren?

Figuur 3.5 – Wat is democratie voor bestuurders? Wat denken bestuurders dat democratie voor jongeren is?*

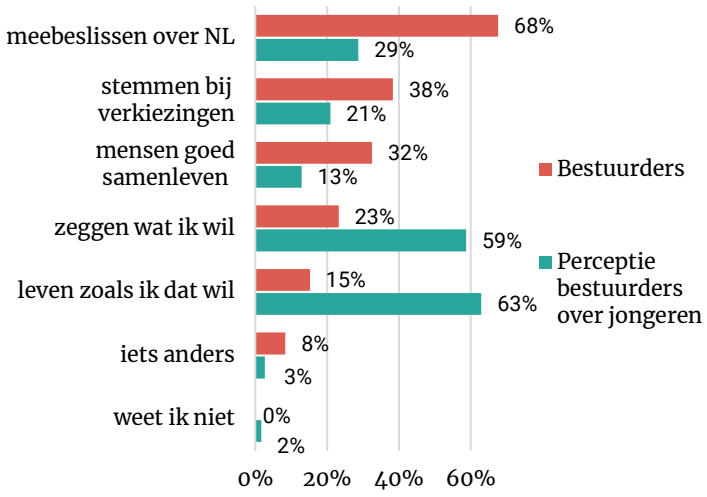

****Aan jongeren en bestuurders zijn niet exact dezelfde stellingen voorgelegd. Stellingen zijn toegespitst op de doelgroep, maar belichten vergelijkbare thematiek.***

3.2.2 Jongeren en bestuurders zien verschillende mensen als belangrijk in de democratie

Op de vraag "Wie zijn het belangrijkst in een democratie?" wijzen jongeren en bestuurders dezelfde drie groepen aan: volwassenen, politici/bestuurders, en kinderen/jongeren. Jongeren noemen volwassenen dus vaker belangrijk (65%) dan zichzelf (kinderen/jongeren: 46%).
Een ander opvallend verschil zien we bij de categorieën wetenschappers, leraren en influencers. Een derde van de jongeren (34%) vindt wetenschappers één van de belangrijkste spelers in een democratie. Dit aandeel is meer dan twee keer zo groot als bij bestuurders (16%).
Wat betreft de waarde van leraren is het verschil nog groter. Vier op de tien bestuurders (39%) vinden deze groep van belang in een democratie. Dat aandeel is meer dan drie keer zo groot als onder jongeren (12%). Tot slot zien we dat jongeren nauwelijks influencers aanwijzen als belangrijke groep voor de democratie, van de bestuurders is dat aandeel 16 procent.

Figuur 3.6 – Wie zijn volgens jou het belangrijkst in een democratie?/Wie zijn volgens u het belangrijkst in een democratie?

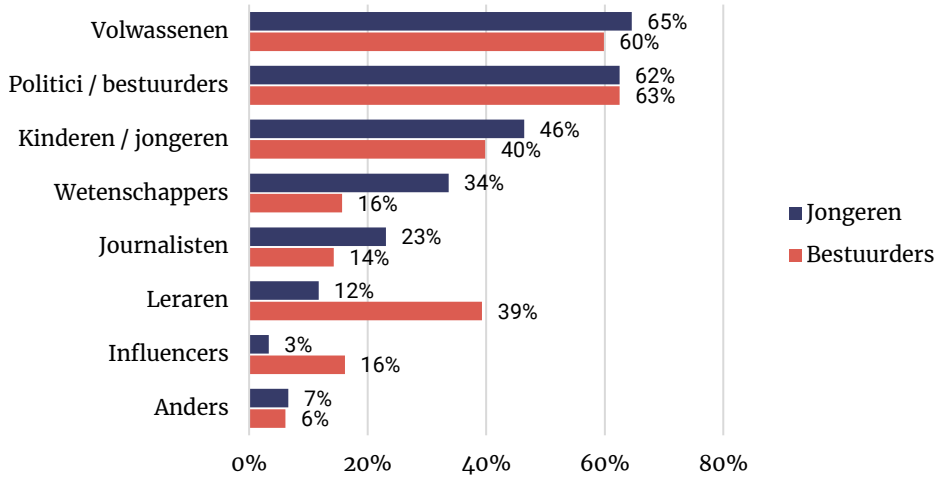

3.3 Wat willen jongeren zelf doen?

We vroegen jongeren op welke manier zij zelf het liefst mee zouden willen doen in de democratie. Vervolgens is gekeken of deze wens overeenkomt met de perceptie van bestuurders. Hoe schatten zij in dat jongeren het liefst meedoen?

3.3.1 Jongeren willen meedoen door te kiezen

Twee derde van de jongeren (65%) doet het liefst mee in de democratie via verkiezingen. Een derde (31%) noemt een andere vorm van kiezen – het referendum – als een belangrijke manier om mee te doen. Een op vijf (18%) geeft aan dat zij groepsgesprekken een geschikte manier vindt. Bestuurders schatten dit niet zo goed in. Minder dan een kwart van de bestuurders denkt dat jongeren mee willen doen middels verkiezingen, slechts 14 procent noemt het referendum. Bijna de helft verwacht dat jongeren via groepsgesprekken aan de democratie zouden willen deelnemen. Een vergelijkbaar deel noemt een officiële app of een demonstratie, maar jongeren noemen deze twee vormen beduidend minder vaak.
Drie op tien bestuurders geven een andere reden aan, hier wordt voornamelijk sociale media genoemd. Dit antwoord zien we bij jongeren veel minder terug.
Bijna niemand van de jongeren (2%) zegt 'ik hoef niet mee te doen', ook slechts een beperkt aandeel bestuurders (6%) denkt dat.

Figuur 3.7 – Op welke manier zou je het liefst meedoen in de democratie? Op welke manier denkt u dat jongeren het liefst meedoen in de democratie?

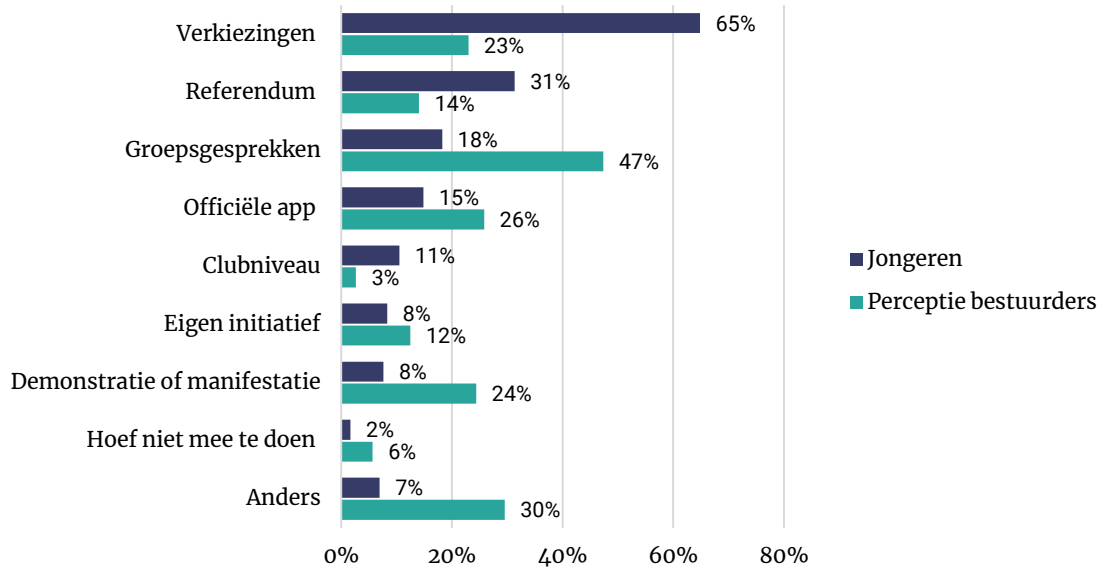

3.3.2 Online petitie populair

Naast de klassieke vormen van democratische participatie, zoals verkiezingen, kunnen jongeren op veel verschillende manieren participeren. Aan jongeren is voor een aantal activiteiten die te maken hebben met democratie en inspraak gevraagd of zij hier wel eens aan hebben meegedaan. Op de vraag 'Welke van deze activiteiten heb je wel eens gedaan?' antwoordt maar liefst 57 procent 'een online petitie getekend'. Daarnaast hielp 38 procent wel eens mee bij de

organisatie van een buurtactiviteit, vulde 37 procent wel eens een enquête in en deed 33 procent mee aan een online discussie[2].

Voor wat betreft het invullen van een gemeentelijke enquête, het tekenen van een online petitie of meedoen aan een demonstratie geldt dat leeftijd en opleiding bepalend zijn. Oudere en hoger opgeleide jongeren doen deze activiteiten relatief vaak.
We zien echter nauwelijks onderscheid wanneer we kijken naar het organiseren van een buurtactiviteit of het discussiëren over een actueel thema op sociale media. Ongeveer vier op de tien jongeren doen dit wel eens. In de tabel is geslacht niet meegenomen, er is nauwelijks onderscheid tussen man/vrouw wanneer we kijken naar deelname aan democratische activiteiten.

Tabel 3.3 – Welke van deze activiteiten heb je wel eens gedaan?

	Enquête ingevuld	Buurtactiviteit georganiseerd	Online gediscussieerd	Online petitie getekend	Meegedaan aan een demonstratie	Iets Anders	Geen
12 - 18	22%	42%	31%	39%	11%	2%	26%
19 - 24	50%	35%	35%	73%	21%	2%	12%
Laag	23%	41%	31%	39%	11%	2%	27%
Midden	49%	35%	35%	72%	21%	2%	11%
Hoog	59%	37%	36%	80%	22%	3%	7%
Totaal	37%	38%	33%	57%	16%	2%	19%

3.3.3 Het belang van meepraten in de democratie door jongeren

Stemmen is een belangrijke vorm van participeren in de democratie. Maar in bredere zin kunnen jongeren ook participeren door mee te praten. Aan zowel bestuurders als jongeren is gevraagd hoe belangrijk het is dat jongeren meepraten in de democratie.

Ruim zeven op tien jongeren (71%) vinden het belangrijk om mee te praten in de democratie. Nog meer bestuurders vinden dit belangrijk (88%). Dit verschil is niet gek: jongeren hebben het over zichzelf, als individu. Terwijl bestuurders het hebben over de hele groep. Dat 12 procent van de bestuurders niet kiest voor ‘belangrijk’ is daarom wellicht des te opvallender.

Jongeren en bestuurders geven allebei aan dat de belangrijkste opbrengst van het meepraten in de democratie is dat jongeren zodoende leren over de democratie. Voor vier op de tien bestuurders geldt dat zij het belangrijk vinden dat jongeren meepraten, zodat zij jongeren serieus nemen. Jongeren zien dat minder als een voordeel: slechts 8 procent geeft dit als belangrijke reden. Ze lijken hun eigen ideeën minder hoog in te schatten dan bestuurders doen: 53 procent van de bestuurders vindt dat jongeren mee moeten praten omdat zij nieuwe ideeën hebben, van de jongeren noemt maar 23 procent dit.

[2] Hierbij dient aangetekend te worden dat dit ook uitkomsten uit een online enquête zijn. Er is een correlatie tussen democratische participatie en het meedoen aan onderzoek. Hierdoor zijn de uitkomsten uit dit onderzoek waarschijnlijk enigszins vertekend (de daadwerkelijke participatiegraad zal – iets – lager liggen).

Figuur 3.8 – Hoe belangrijk is het dat jongeren meepraten in de democratie?

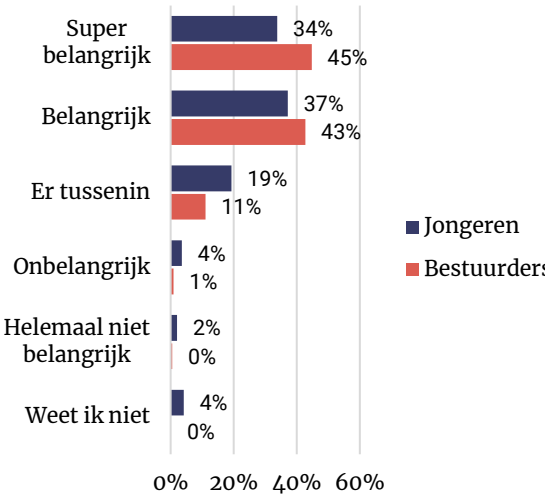

Figuur 3.9 – Waarom vind(t) jij/u het belangrijk dat jongeren meepraten in de democratie? (Alleen jongeren/bestuurders die aangeven: 'vindt het belangrijk')

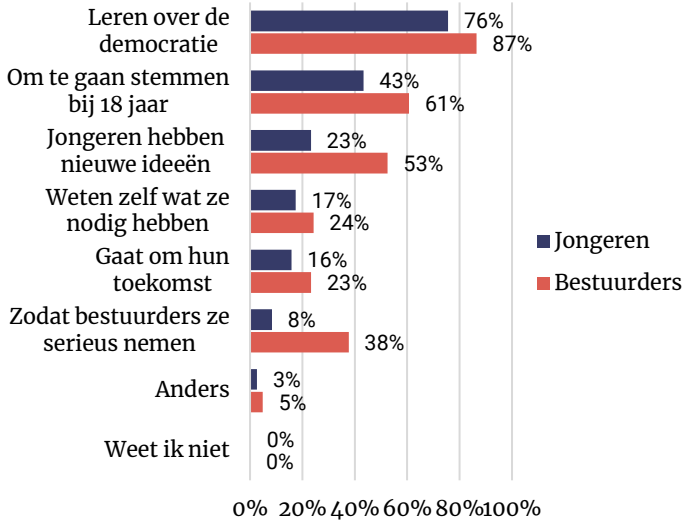

3.3.4 Stemmen vanaf 18 jaar? 16 jaar? Of nog jonger?

Op de vraag "Vanaf welke leeftijd moeten jongeren kunnen stemmen?" zien we onder jongeren een tweeledig beeld. Ruim de helft (55%) kiest voor de huidige stemgerechtigde leeftijd: 18 jaar. Ruim een kwart (27%) vindt echter dat de stemgerechtigde leeftijd moet worden verlaagd naar 16 jaar. En dan zijn er nog die vinden dat jongeren op nog jongere leeftijd dan 16 jaar zouden moeten kunnen stemmen (6%) of dat deze leeftijd juist verhoogd moet worden (7%).
Interessant is hierbij het onderscheid naar leeftijd van de respondenten. We zien dat vooral jongeren in de leeftijdscategorie 12-18 jaar vinden dat de stemgerechtigde leeftijd naar 16 zou moeten worden verlaagd (35%). Het zijn daarentegen met name oudere jongeren die vinden dat de drempel op 18 zou moeten blijven staan (66%).

Aan bestuurders is gevraagd vanaf welke leeftijd jongeren in staat zijn om *mee te praten* in de democratie. Bestuurders zijn hierover verdeeld. Drie op de tien (29%) geven aan dat jongeren vanaf 16 jaar in staat zijn om mee te praten, voor 14 procent kan dit al vanaf 12 jaar. Een op de tien (9%) vindt dat deze grens op 18 ligt.

Figuur 3.10 – Jongeren: Vanaf welke leeftijd moeten jongeren kunnen stemmen?/Bestuurders: vanaf welke leeftijd zijn jongeren in staat om mee te praten in de democratie?

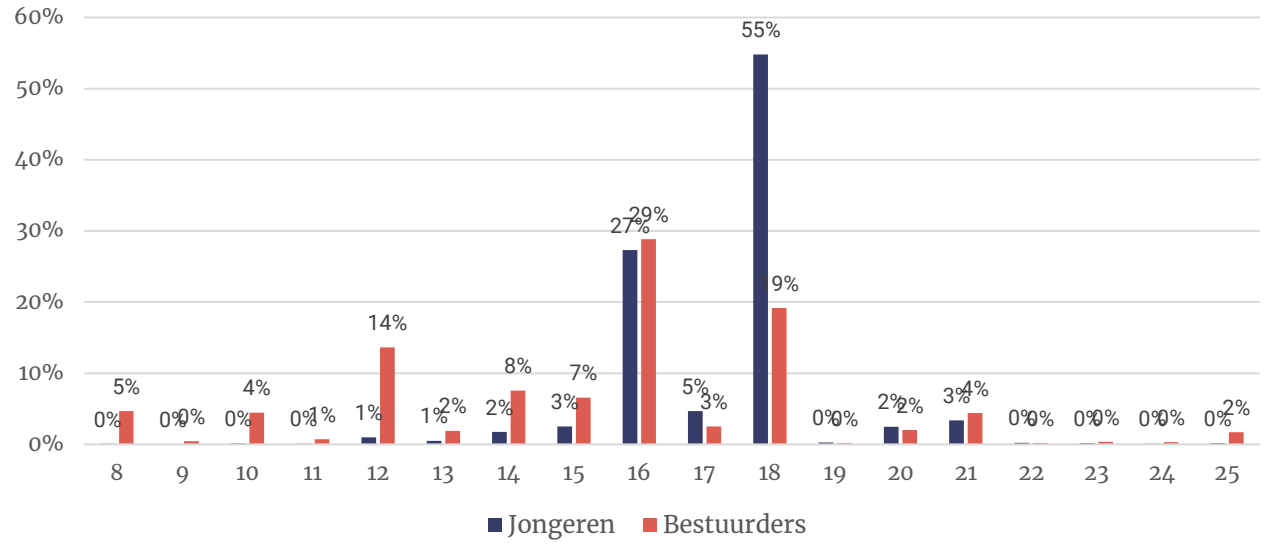

3.3.5 Bestuurders praten weinig met kinderen en adolescenten

Een aanzienlijk deel van de bestuurders hecht waarde aan jongeren die meepraten, omdat ze daarmee jongeren serieus nemen (Figuur 3.9). Verder vindt het grootste deel van de bestuurders dat jongeren al voor hun 18e in staat zijn om mee te praten over de democratie (Figuur 3.10). Hebben ze dan ook daadwerkelijk contact met kinderen en jongeren? Dat valt nog niet mee. Bestuurders praten duidelijk meer met jongvolwassenen (18-25 jaar) dan met adolescenten en kinderen (<18 jaar).

Uit onderstaande tabel blijkt dat bestuurders vooral met de oudste jongeren praten. Met jongeren van 21-25 jaar spreekt 52 procent minstens een keer maand, met betrekking tot 18-20-jarigen is dat 37 procent, maar voor jongeren onder de 18 is dat minder dan 30 procent.

Ter vergelijking: met 65-plussers praat 58 procent van de bestuurders maandelijks of vaker.

Tabel 3.4 - Hoe vaak spreekt u vanuit uw functie met kinderen, jongeren of ouderen?

	Dagelijks	Wekelijks	Maandelijks	Enkele keren per jaar	Ongeveer 1x per jaar	Minder vaak dan 1x per jaar	Weet ik niet
<12	5%	9%	10%	21%	7%	42%	5%
12-17 jaar	7%	9%	13%	25%	8%	35%	4%
18-20 jaar	8%	12%	17%	27%	7%	25%	3%
21-25 jaar	12%	20%	20%	25%	5%	14%	3%
65-plussers	13%	27%	18%	20%	3%	16%	3%

4 Begrip tussen jongeren en bestuurders

Om samen met jongeren op te kunnen trekken in de democratie te betrekken is wederzijds begrip tussen jongeren en bestuurders essentieel. Aan zowel jongeren als bestuurders hebben we gevraagd in hoeverre zij elkaar begrijpen en wat – als dat niet zo is – hier de oorzaak van is. In paragraaf 4.1 bespreken we hoe dit wederzijds begrip zich kenmerkt, in paragraaf 4.2 de aanknopingspunten voor verbinding.

4.1 Wederzijds begrip

4.1.1 Jongeren en bestuurders begrijpen elkaar niet zo goed

Jongeren en bestuurders zijn het erover eens dat ze elkaar 'niet zo goed' begrijpen en dat er ruimte voor verbetering is. Er zijn nauwelijks jongeren of bestuurders die aangeven dat ze elkaar 'heel goed' begrijpen, maar ook bijna niemand zegt dat ze elkaar 'helemaal niet' begrijpen. Jongeren schatten hun eigen begrip van de ander iets hoger in dan bestuurders doen. Ruim een op drie jongeren (37%) vindt dat zij bestuurders redelijk tot heel goed begrijpen. Van de bestuurders vindt een kwart (25%) dat zij jongeren redelijk tot heel goed begrijpen.
Een op de zes jongeren (15%) zegt bestuurders slecht tot helemaal niet te begrijpen, dat aandeel is onder bestuurders 22 procent.

Figuur 4.1 - Jongeren begrijpen bestuurders...

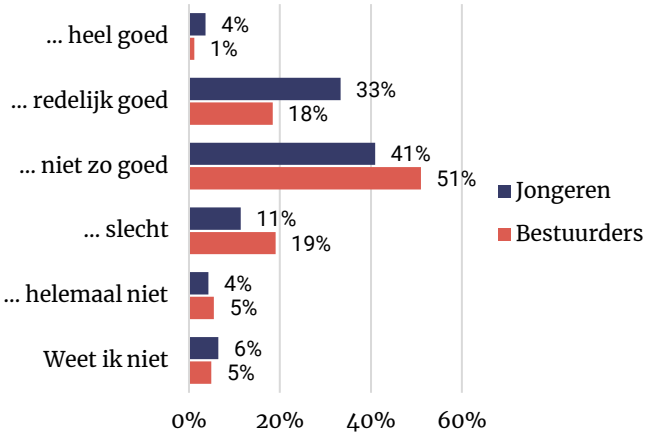

Figuur 4.2 - Bestuurders begrijpen jongeren...

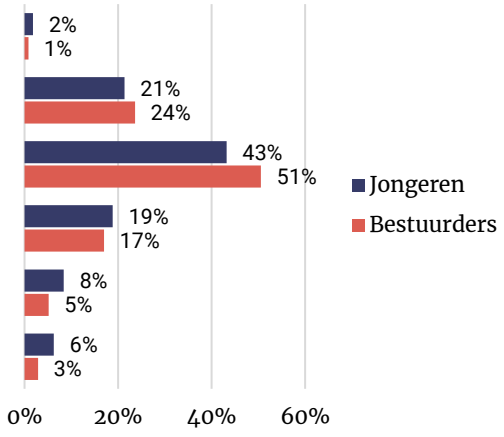

4.1.2 Jongeren: 'bestuurders denken dat ze altijd gelijk hebben'

Meer dan de helft van de jongeren (55%) die vinden dat jongeren en bestuurders elkaar niet (zo) goed begrijpen verklaart dit onbegrip uit de veronderstelling dat bestuurders denken dat ze altijd gelijk hebben en omdat er sprake is van een generatiekloof (52%).
Wat betreft andere argumenten is er sprake van verdeeldheid. Dat politici te lang doen over hun beslissingen wordt het minst genoemd. Jongeren hadden de mogelijkheid om een andere reden te noemen. In deze antwoorden zien we vooral terug dat volgens jongeren bestuurders andere belangen hebben. Zo geeft een meisje van 20 aan: *'Politici achten de jongeren niet als belangrijk. Tenminste, dat is het gevoel dat onder jongeren leeft.'*

Figuur 4.3 – Jij vindt dus dat jongeren en politici elkaar niet zo goed begrijpen. Hoe komt dat volgens jou? Volgens jongeren. (Alleen voor jongeren die aangeven: 'Jongeren begrijpen bestuurders niet (zo) goed)

4.1.3 Bestuurders: 'jongeren hebben geen interesse'

Als we dezelfde vraag aan bestuurders stellen zien we verschillen in verklaringen (Figuur 4.4). Twee derde van de bestuurders denkt dat jongeren en bestuurders elkaar niet begrijpen omdat de problemen waar bestuurders het over hebben jongeren niet interesseren, of dat wat bestuurders doen te lang duurt. Van de jongeren zegt echter maar een derde (33%) dat jongeren geen interesse hebben in deze onderwerpen(Figuur 4.3).

Minder dan een kwart van de jongeren vindt dat bestuurders te lang over hun beslissingen doen. Van de bestuurders denkt twee derde (66%) dat dit een reden is.

Er zijn maar weinig bestuurders (7%) die denken dat wat zij doen te ingewikkeld is voor jongeren, maar voor een derde (32%) van de jongeren is dit echter een voorname reden. Als andere redenen zien bestuurders vooral een verschil in leefwereld. Een bestuurder zegt hierover: *'Jongeren zitten over het algemeen in hun eigen bubbel. Dus bestuurders moeten meer in hun bubbel stappen en met ze in gesprek gaan.'* Daarnaast benadrukken bestuurders dat jongeren vanuit een gebrek aan (levens)ervaring weinig overzicht hebben en redeneren vanuit eigen belang: *'Jongeren kijken vaak naar hun eigen probleem, bestuurders naar meerdere problemen.'*

Figuur 4.4 – Hoe komt het dat jongeren bestuurders niet zo goed begrijpen? Volgens bestuurders. (Alleen voor bestuurders die aangeven: 'Jongeren begrijpen bestuurders niet (zo) goed')

4.1.4 Bestuurders begrijpen de taal en problematiek van jongeren niet

Aan bestuurders die vinden dat bestuurders jongeren niet (zo) goed begrijpen is vervolgens gevraagd waarom zij jongeren niet goed begrijpen. Bijna zes op tien (58%) denken dat dit komt doordat zij de taal en problematiek van jongeren niet kennen. Deze antwoorden zien we ook terug in de categorie 'anders'. Hier wordt nogmaals de generatiekloof en verschil in leefwereld benadrukt. Er zijn nauwelijks bestuurders die vinden dat ze niet slim genoeg zijn om jongeren te begrijpen (2%) of dat ze te weinig op sociale media zitten (16%).

Figuur 4.5 – Waarom begrijpen bestuurders jongeren niet? Volgens bestuurders. (Alleen voor bestuurders die aangeven: 'Bestuurders begrijpen jongeren niet (zo) goed')

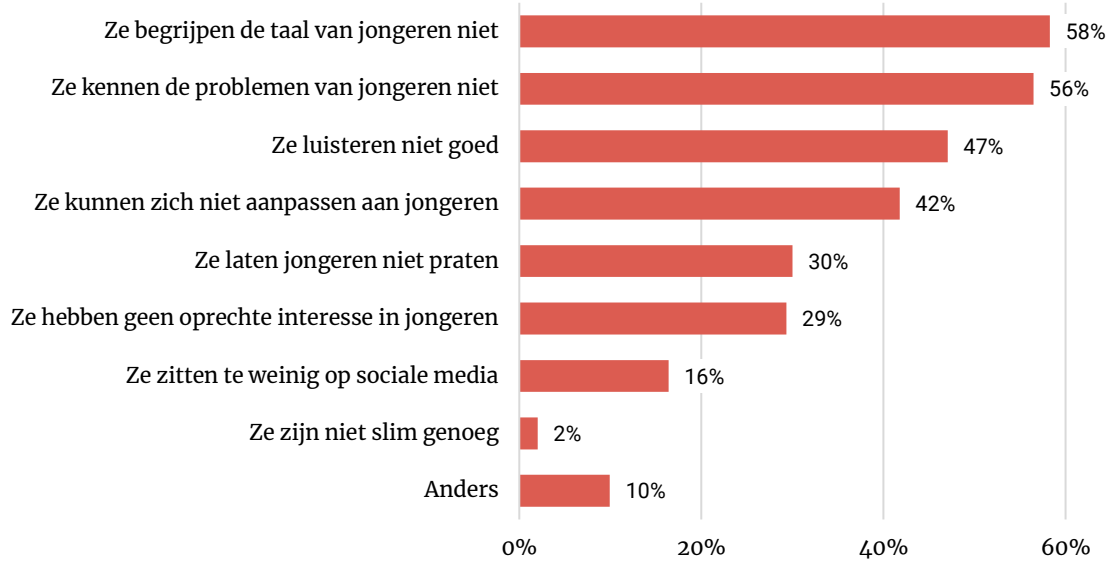

4.2 Dichten van de kloof

Er is beweging van beide partijen nodig om jongeren en bestuurders dichter bij elkaar te krijgen. Aan de hand van drie stellingen maken we inzichtelijk in hoeverre jongeren en bestuurders elkaar begrijpen en elkaar beter wíllen begrijpen. Hierin richten we ons ook op de eerder genoemde generatiekloof door expliciet onderscheid te maken tussen jongeren en volwassenen.

Jongeren zien een grotere kloof dan bestuurders. Driekwart van de jongeren zegt de leeftijdgenoten beter te begrijpen dan volwassenen en zeven op de tien denken dat ook van volwassenen. Maar er is wel animo onder een deel (45%) van de jongeren om politici beter te begrijpen (slechts 11% wil dat niet).

Bestuurders zijn iets minder positief over de mate waarin de twee groepen elkaar begrijpen. Het aandeel dat de andere groep – de jongeren – beter zou willen begrijpen is ongeveer even groot (46%). Er zijn echter twee keer zoveel bestuurders als jongeren die dat niet willen (22%).

Figuur 4.6 – Begrip tussen bestuurders en jongeren (% 'mee eens')

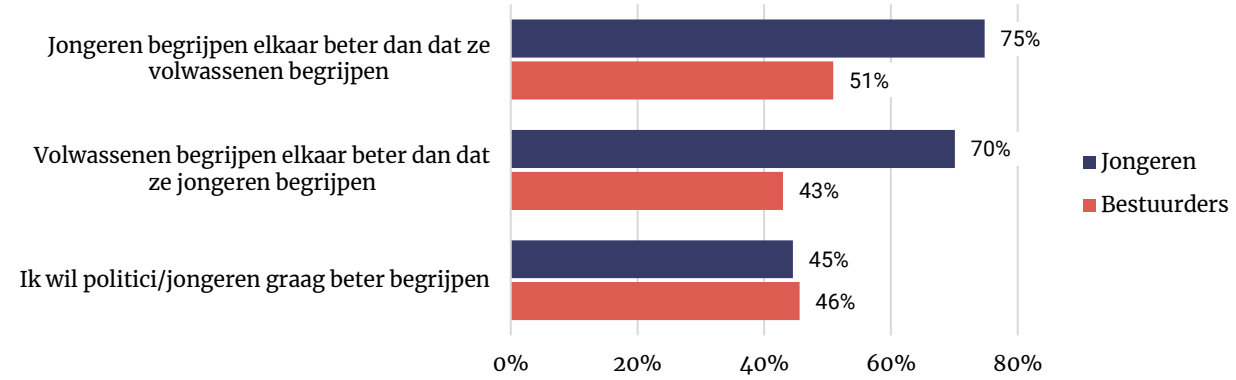

Figuur 4.7 – Begrip tussen bestuurders en jongeren (% 'mee oneens')

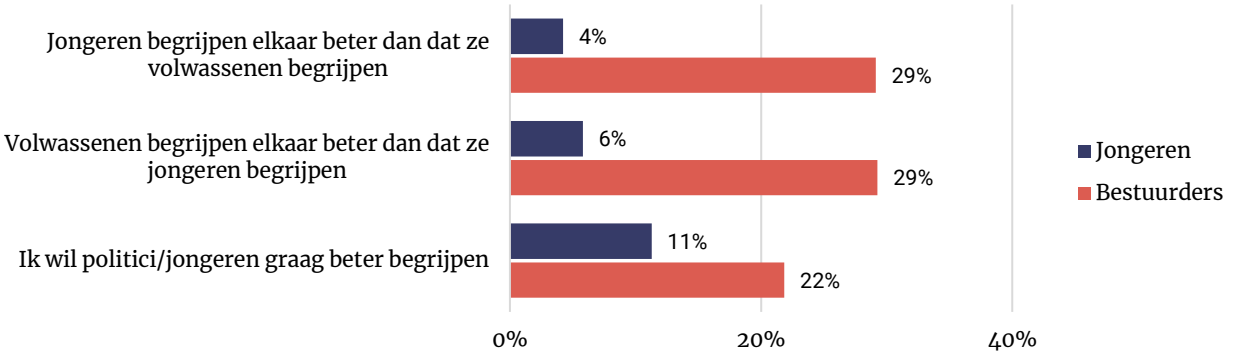

4.2.1 Bestuurders moeten beter uitleggen en naar de jongeren toe

De voornaamste manier om wederzijds begrip te krijgen is voor zowel jongeren als bestuurders dat bestuurders beter moeten gaan uitleggen wat belangrijk voor ze is. Voor bijna de helft van de jongeren geldt dat bestuurders vaker naar jongeren toe moeten komen (bijvoorbeeld op school) en jongeren moeten vragen wat belangrijk voor ze is. Een kleiner deel van de bestuurders ziet hierin de oplossing: slechts 12 procent wil jongeren vragen wat belangrijk voor ze is.
De helft van hen geeft aan dat het accepteren van een kenniskloof tussen jongeren en bestuurders een belangrijke manier zou kunnen zijn om meer wederzijds begrip te krijgen.

Figuur 4.8 – Hoe kunnen bestuurders jongeren beter begrijpen?

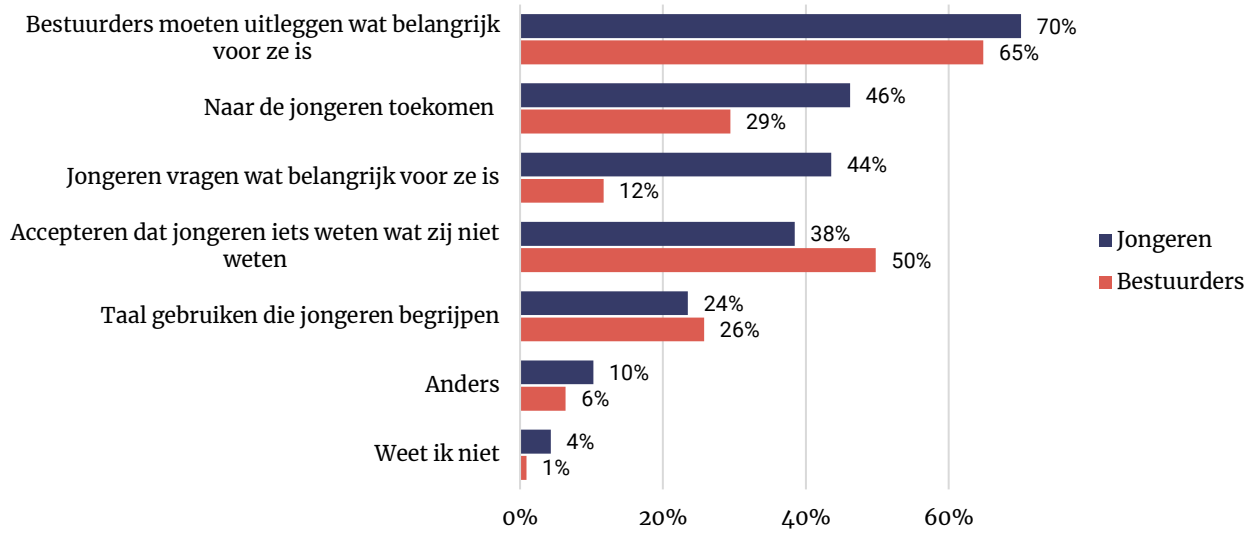

5 Procesmatig

Dit onderzoek heeft een inhoudelijk doel en een procesmatig doel. Dit procesmatige doel houdt in dat in de opzet en uitvoering van het onderzoek zowel jongeren als bestuurders de ruimte is gegeven om hun beleving en gedachte te delen over democratie en inspraak.

Vragenlijst

De vragenlijst is in co-creatie met zowel jongeren als bestuurders opgesteld, vanwege het belang van een inclusieve aanpak. Middels een online bijeenkomst, geleid door Number 5 Foundation, is aan een groep jongeren en bestuurders gevraagd wat democratie voor hen betekent. Er is ook ingegaan op de mogelijke kloof tussen beide groepen en op het taalgebruik waarmee jongeren aangesproken willen worden. De inzichten uit deze bijeenkomst, en de gesprekken die Number 5 Foundation eerder voerde met jongeren en bestuurders, hebben als uitgangspunt voor de vragenlijst gediend.

Werving

Om dit onderzoek te kunnen gebruiken als inclusieve vorm van inspraak is hoge respons belangrijk. Hiervoor is de vragenlijst breed uitgezet. Naast het respondentenpanel van I&O Research is er een oproep voor deelname aan het onderzoek verspreid onder jongeren(organisaties) via het netwerk van BZK en Nr. 5 Foundation. Via sociale media is het onderzoek gedeeld door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, verschillende fractievoorzitters in de Tweede Kamer en politieke partijen. Ook I&O Research plaatste een bericht op de website met een oproep om mee te doen aan dit onderzoek. Om jongeren te activeren om mee te doen aan het onderzoek is er vanuit BZK een filmpje voor en door jongeren gemaakt. Met de hashtag #ookmijnstemtelt is dit filmpje gedeeld op verschillende sociale media. Dit alles heeft ertoe geleid dat meer dan 7.000 jongeren en bestuurders hebben deelgenomen aan het onderzoek.

Figuur 5.1 - Wervingsfilmpje jongeren

Het merendeel van de bestuurders (70%) die hebben meegedaan zijn werkzaam bij een gemeente, gevolgd door het Rijk, een ministerie of de Tweede kamer (13%). Er deden onder andere één minister, zes Tweede Kamerleden, 48 burgemeesters en 189 wethouders mee.

Figuur 5.2 - Waar bent u werkzaam? (Bestuurders)

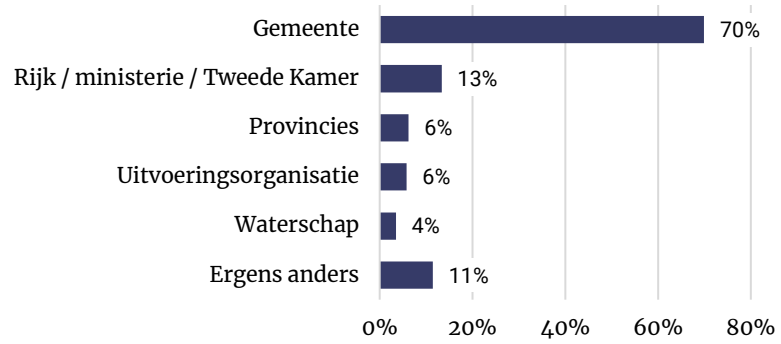

Beoordeling

Om enig inzicht te krijgen in de inclusiviteit van het onderzoek, is aan jongeren gevraagd om de vragenlijst een rapportcijfer te geven. Zij beoordelen deze gemiddeld met een 7.1. Dit cijfer is onder jongeren tot 19 jaar een 6,8, de oudere jongeren zijn met een 7,3 positiever. Hetzelfde verschil zien we tussen jongeren met een laag en hoog opleidingsniveau. Er zijn geen groepen jongeren te onderscheiden die een onvoldoende geven. We concluderen hierbij dat de vragenlijst voldoende toegankelijk is voor jongeren van verschillende achtergrond.

Aanvullende opmerkingen

Aan jongeren en bestuurders is de mogelijkheid geboden om opmerkingen over zowel de vragenlijst als het achterliggende thema ‘democratie en inspraak’ te geven. Zeven procent van de jongeren maakte gebruik van deze mogelijkheden. Een groot deel daarvan is positief over het onderzoek. Een jongen van 20 benadrukt: *‘Fijn dat dit onderzoek er is. Hopelijk gaat de minister er ook iets mee doen’* en een meisje van 16 zegt: *‘Dit is een goed begin! Zo’n enquête kost niet veel tijd, maar geeft veel mogelijkheid om je mening te geven.’*
Om zoveel mogelijk jongeren te bereiken en aan te kunnen spreken is het taalniveau zo begrijpelijk mogelijk gehouden. Jongeren geven echter aan dat dat niet nodig is.
Wat betreft vormen van inspraak neemt een aantal jongeren gebruik van de ruimte om aan te geven dat een nieuwe app niet de manier zou zijn. Zo ontmoedigt een jongen van 23: *‘Maak geen app! Alle overheidsmensen willen altijd apps maken! Wie gaat dat gebruiken?’*

Van de bestuurders maakte 8 procent van de mogelijkheid gebruik om een opmerking te maken over het onderzoek. Veel bestuurders geven aan dat ‘jongeren’ geen doelgroep op zich zijn. In het betrekken van jongeren bij democratie en inspraak zou daar rekening mee moeten worden gehouden: *‘Laten we de jongeren niet als één doelgroep zien maar kijk waar de verschillende belangen zitten en speel daarop in.’* Daarnaast benadrukken bestuurders het belang van het direct betrekken van jongeren bij de democratie: *‘We moeten jongeren beter betrekken omdat zij nu eenmaal de toekomst zijn. We moeten ze laten inzien hoe belangrijk het is dat ze zelf meedenken omdat ze dan zelf de toekomst mee kunnen maken.’*

Interesse in de uitkomsten

Aan zowel jongeren als bestuurders is de mogelijkheid geboden om de uitkomsten van het onderzoek te ontvangen. Iets minder dan een kwart van de jongeren (23%) geeft aan hier interesse in te hebben. Onder bestuurders is deze interesse twee keer zo groot. Bijna de helft (45%) wil de uitkomsten ontvangen.

A Onderzoeksverantwoording

Respons

Dit onderzoek vond plaats van november 2020 tot en met januari 2021. De vragenlijst voor jongeren is verspreid in het I&O Research Panel (zowel direct aan jongeren als indirect via de ouders) en via een open link. Deze link is verspreid in het jongerennetwerk van BZK en Number 5 Foundation, via verschillende jongerenorganisaties en actief via sociale media. Er werkten in totaal 3.446 jongeren mee aan dit onderzoek. 1.705 jongeren vulde de vragenlijst in via de open link, 1.741 direct of indirect via het I&O Research Panel. Van deze respons vielen 54 jongeren buiten de scope van het onderzoek (9 waren jonger dan 12, 45 waren ouder dan 24). Dit betekent een netto respons van 3.401.

De vragenlijst voor bestuurders is verspreid onder bestuurders en ambtenaren in het I&O Panel, via het adressenbestand van Overheid in Nederland, via het Flitspanel van ICTU en via een open link. Er deden in totaal 3.681 bestuurders en ambtenaren mee aan dit onderzoek. 1624 vanuit het adressenbestand van Overheid in Nederland, 1.228 vanuit het Flitspanel van ICTU, 476 vanuit het I&O Research Panel en 353 via de open link.

Weging

De onderzoeksresultaten van de jongeren zijn gewogen op leeftijd, geslacht en opleidingsniveau. Voor de weging op opleidingsniveau is er onderscheid gemaakt in huidige opleiding en hoogst voltooide opleiding. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard van het CBS. Hiermee is de steekproef onder de jongeren representatief voor wat betreft de achtergrondkenmerken leeftijd, geslacht en opleidingsniveau.
De onderzoeksresultaten van de bestuurders zijn niet gewogen. Uitspraken over bestuurders hebben betrekking op de steekproef en zijn indicatie voor de populatie.

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselecte personen- en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). Het I&O Research Panel werkt met een spaarprogramma, waarbij deelnemers punten sparen afhankelijk van de lengte en complexiteit van de vragenlijst. Deze punten kunnen later worden ingewisseld voor Bol.com-tegoed of een donatie aan een goed doel.

I&O Research

I&O Research is het grootste onderzoeksbureau voor de publieke sector (volgens de MarktOnderzoeksAssociatie, MOA). Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies. Wij werken voor overheids- en non-profitorganisaties.
I&O Research heeft vestigingen in Amsterdam en Enschede.
I&O Research is lid van de MarktOnderzoeksAssociatie (MOA), maakt deel uit van de Research Keurmerk Groep en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR-gedragscode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. I&O Research is ISO 9001-, ISO 20252- en ISO 27001-gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 26362-gecertificeerd. Dit is de norm voor online en offline access panels.

I&O Research Enschede

Zuiderval 70
Postbus 563
7500 AN Enschede
T (053) 200 52 00
E info@ioresearch.nl
KVK-nummer 08198802

I&O Research Amsterdam

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam
T (020) 308 48 00
E info@ioresearch.nl